

Foglalkozás	Téma	Ismeret	Tevékeny- ség	Követelmény
		Mai képe, gazdasági szerepe régen és ma.	túra. A tápkeverő üzem, a régi raktár és pattogató üzem megtekintése. Szalonasütés.	kiállításon látottak felelevenítése.
37.	Évzárás, a tevékenység értékelése.			

GYÓRI ATTILÁNÉ
Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola
I. Sz. Gyakorló Iskolája
Debrecen

Tapasztalataim a kisiskolások nyelvtanításáról

30 éve dolgozom mint nyelvtanár. Hosszú ideig az orosz nyelvet tanítottam, jelenleg a német nyelv oktatásában veszek részt.

A nyelvtanítás terén manapság nem lehet okunk panaszra. Egyre több (és egyre jobb) tankönyv, illetve a nyelvtanítást segítő kiadvány jelenik meg, s csak a pedagóguson múlik, hogy a neki és tanulóinak a legmegfelelőbb anyagot válassza ki. Amiben még hiányosságot látok, és sajnos az anyagi meghatározók miatt gyors javulás e téren nem is várható, az az, hogy kevés az idegen nyelvű hang- és képanyag. Sok olyan kazetta, videokazetta kellene, amelyek nem konkrétan egy-egy tankönyvhöz kapcsolódnak, hanem az oktatást kiegészítve a helyes kiejtést, a mondatok helyes intonációjának gyakorlását, illetve a beszédértés és beszédképesség fejlesztését segítenék elő. Amíg ezek hiányoznak, még nagyobb felelősség hárul a nyelvet tanítóra, mert a tanulóknak mindig mintaszerű kiejtést kellene bemutatnunk, hisz nem mindegy, hogyan kezdjük el velük a munkát.

A másik probléma ezzel kapcsolatban az, hogy hogyan és mennyit gyakoroltassunk. Amikor már kötelező jelleggel a 3. vagy 4. osztályban elkezdődik a nyelvtanítás, van egy kiválasztott tankönyv, egy munkaterv, és ha ahhoz tartani akarja magát a pedagógus, kevés idő jut a kifejezetten kiejtést szolgáló gyakorlásra. A jó pedagógus természetesen folyamatosan gondot fordít erre, de köti a tananyag is, az eredmény elérése, az, hogy az értékelést előbb-utóbb jegyekben is ki kell fejtenie. Így figyelme és energiája egyre inkább mellőzi a könnyedséget, a játékoságot, és háttérbe szorul a főcél: a *nyelvtanulási kedv, az érdeklődés felkeltése, a helyes kiejtés megalapozása*. Szükség van tehát egy úgynevezett *előkészítő időszakra*, amikor hangsúlyozottan csak az utóbbiakkal foglalkozunk.

Mikor és mennyi órában tegyük ezt?

A szakirodalom is és a gyakorló pedagógusok véleménye is megoszlik abban a tekintetben, hogy hány éves kortól érdemes idegen nyelvet tanítani. Véleményem szerint 9-10 éves kortól

kezdhetjük az intenzívebb nyelvtanulást. Azonban az utóbbi években alkalmam volt első és második osztályban is nyelvet tanítani. Abban változatlan az álláspontom, hogy az első osztályban ne terheljük a gyerekeket egy idegen nyelvvel. Éppen elég nekik beilleszkedni az iskolai környezetbe, megbirkózniuk az anyanyelv terén rájuk háruló feladatokkal.

A második osztályban azonban a gyerekeknek már bizonyos határozott fogalmai alakultak ki. Az életkoruknak megfelelő szinten tudják, mi a szó, a hang, a betű, a mondat stb. Ezeket az anyanyelven szerzett ismereteket felhasználva és hasznosítva második osztályban elkezdhetjük az idegen nyelv tanítását, amennyiben erre lehetőség van.

Pontosabban úgy kellene fogalmaznunk, hogy itt kezdhetjük a nyelvvel való „ismerkedést”. Ez az „ismerkedés” szigorú korlátokat szab a nyelvet tanító pedagógusnak. A kisgyerekek születésétől fogva nyitott és fogékony minden újra, mindent tudni szeretne a körülötte lévő világról, úgy gondolom, a második osztályban már felkelthető érdeklődésük egy idegen nyelv, illetve annak bemutatása iránt is.

Tapasztalatom, hogy ez az a korosztály, amely gátlások nélkül, jókedvűen és nagy igyekezettel utánozza a tanárt, szerencsésebb esetben a magnón hallható anyanyelvi szövegeket is. Tehát jókedvvel, akarattal gyakorolnak, és ezt már eredményesen is végzik. Jó, ha a tanár rendszeresen utánanéző a helyes kiejtésnek, az egyes szavak hangsúlyának, s nagyon ügyel a különböző mondatfajták intonálásakor is.

Az utánzás a legfontosabb. A gyakorlásra szánt szavakkal sok mindent csinálhatunk, megfigyeltethetjük a hangsúlyos szótagot. Eltapsolhatjuk, „lerajzolhatjuk” pl. ◡ (rövid), – (hosszú) jelekkel”.

Kérdezzünk: Hol hallod erősebben az „e”-t, hol gyengébben? A szó melyik részén mondjuk szépen a „r” hangot? Hol mondjuk „halványan”? A „halvány” megnevezés mellett más jellemzőket is állandósíthatunk (keményen, lágyan, erősen, gyengén ejtjük, „megrágjuk” a hangot, szótagot stb.) Tudatosítjuk a mondat „dallamát”. Milyen mondatot hallottál? (Közli, kérdő). Kérdőszókkal vagy anélkül kezdtük a mondatot? Alakítsuk át a mondatot! (Pl: Csodálkozz! Kiáltás fel!) Ügyelj! Megváltozik a dallama is! Stb.

Vannak gyerekek, akiknek nem mindig sikerül rögtön a jó kiejtés. El kell érni, hogy ezeket társaik ne nevéssék ki. Adódnak helyzetek, amikor mégis megmosolygunk valakit. A lényeg az, hogy mindenkiben tudatosuljon, nevetni és kinevetni valakit nem ugyanaz. Ezt még egy másodikos is tudja. Arra is hamar rájönnek, mindenkivel előbb vagy utóbb előfordul, hogy nehézségei vannak a kiejtéssel, de gyakorlással kiküszöbölhető. Néha csak többszöri próbálkozás hoz eredményt. Néha meg várunk kell egy későbbi időpontig, amikor már meg tud birkózni a feladattal.

Az érdeklődés felkeltésére (és az életkor sajátosságai is ezt indokolják) legalkalmasabbak a *versek, a dalok, a mondókák, a kiszámolók*. De ezen kívül óráról órára jelen kell lennie az *illető nyelvet anyanyelvként beszélő nép kultúrájának is*. Kezdhethetjük azokkal a mesékkel, amelyeket már óvodás koruk óta ismernek a gyerekek. (Hófehérke, Piroska és a farkas stb.). Nem szabad elmulasztani azonban, hogy egyiket, másikat, vagy egy-egy részletet ne hallgassunk meg az illető idegen nyelven, ne nézzük meg videon. Mutassunk be sok dalt, sok verset, s ha lehet, a gyerekek válasszák ki, melyiket tanulják meg közülük! Ha megvan az érdeklődés, automatikusan kialakul a kívánság a gyerekekben, hogy minél több dolgot meg is tanuljanak.

A dalok, a versek, a mondókák mellett érdemes azokból a szavakból is minél többet behozni az órákra, amelyek úgynevezett *nemzetközi szavak*, könnyű őket megjegyezni a német kiejtésükkel együtt is, és sok anyagot szolgáltatnak a mondatok alkotásához.

Kötelezőként még a tervezett 5–7 szó megtanulását sem kell megkövetelnünk. A tapasztalat azt mutatja, hogy sokkal többet is szívesen megtanulnak, megjegyeznek pl. azok közül a szavak közül, amelyeket csak hangtani vagy más kiejtési gyakorláshoz használunk fel.

A témák megválasztásakor legyen egy elképzelésünk, de kérdezzük meg a gyerekeket is, miről szeretnének tanulni. Egy pedagógusnak egyébként is tudni kell úgy irányítani, hogy lehe-

tőleg az ő és a tanulók elképzelései megegyezzenek. Eredményesebb a munka, ha a gyerekek ilyen módon is részt vesznek az órákban.

Általános alapelvünk, hogy az *alsó tagozatban nyelvtant*, nyelvtani jelenségeket úgynevezett *imitatív és analógiás úton lexikai egységekként tanítsunk, a beszédtevékenység keretében* (főleg a mintamondatokra gondolok) gyakoroltassunk. A tanulók a nyelvtani tudatosítást még nem igénylik. Még második osztályban is óvatosan kell bánnunk ezzel. Viszont a megtanult könyvnélküliek később jó szolgálatot tesznek, mert mind tartalmaz olyan nyelvtani szerkezeteket, nyelvi egységeket, amelyeket majd nyelvtani tudatosításnál példának felhasználhatunk.

Lelkes híve vagyok a *beszédközpontú nyelvtanítási elvnek, amely az életközpontú dialógusokra, szituációkra alapoz*, az úgynevezett minidialógusokra, mint pl. egy bemutatkozás, kérdés, megköszönés. Erre már második osztályban is sort kell kerítenünk. De itt is a legszerényebb célokat kell kitűznünk. Nem ezen van még a hangsúly.

Fontos kérdés még, *olvassanak-e, írjanak-e a gyerekek*. Van 4 szavunk: HŐREN, SPRECHEN, LESEN, SCHREIBEN, melyek a négy alapkészséget jelentik. Hallás utáni értés, beszéd, olvasás, írás. Második osztályban a hangsúlyt az első kettőre (tehát a szóbeliségre) kell helyezni.

Az arányokat és a sorrendet az oktatás folyamatában és egy-egy órán is be kell tartani. Meg lehet próbálni a szóképek olvastatását, majd az egyes hangoknak megfelelő betűk, betűcsoportok, egy-egy szó írását. Kérdés, mikor kezdjük ezt el. Legideálisabb, ha a második félévben. Évi 74 óra mellett így is majdnem minden betű gyakorlására sor kerülhet. Ha azonban csak heti két fél-órára van lehetőség, már az év elején kénytelenek vagyunk pár percet szóképek olvasásával és írásával is tölteni, ha úgy döntünk, hogy a betűket nemcsak megismertetjük, hanem írásukat is gyakoroltatjuk. Órán elégedjünk meg egy betűsor és egy-egy sorkezdő szó íratásával. A sorokat házi feladatként írják végig a tanulók. Emellett, amikor szavakon gyakoroltatjuk a kiejtést, első-sorban a tanulók által már ismert lexikából válogatunk, de ezt ki kell egészítenünk más szavakkal is, amelyeket megtanulni esetleg jóval később kell a tanulóknak.

Ügyelnünk kell arra, hogy az a néhány szó, amely a füzetbe is bekerül, *mindig csak egy problémát tartalmazzon*. Ha tehát történetesen a „Z” betűt tanuljuk, a „Zirkus” szó inkább maradjon ki, de leírhatjuk a Zitrone, Zebra szavakat. Ha azonban korábban már gyakoroltuk a kettős magánhangzók ejtését és írását, a Zoo szó sem jelenthet gondot. Igaz, hogy a Zebra és Zitrone szó ejtésében más hangtani szabályok is érvényesülnek, pl. az a és e hangok ejtése, ez azonban különösebb gondot nem okoz a tanulóknak. Ezek gyakorlása tulajdonképpen minden órán megtörténik.

Összefoglalva: Érdemes a nyelvtanulásban kellő időt fordítani a helyes kiejtés, a megfelelő artikulációs bázis megteremtésére, az érdeklődés és nyelvtanulási kedv felkeltésére könnyed, játékos, sok mozgással kísért gyakorlatokkal történő elmélyítésére, hogy a későbbiekben a nyelvtanítás többi célját is sikerrel és eredményesen megvalósíthassuk.

A fentiekben leírt elméleti összefoglaló szellemében állítottam össze a *munkatervem* az általam összegyűjtött anyagból (versek, dalok, mondókák, nemzetközi szavak, német férfi és női nevek).

A tananyagot heti 2, évi 74 órában dolgoztam fel 8-9 éves gyerekekkel, akik igen szép eredménnyel sajátították el a feldolgozott lexikai anyagot, hangtani és mondatszerkesztési ismereteket, szituációs gyakorlatokat.

Az anyag kiválasztását különböző kiadványokból gyűjtöttem. Sokan tanítanak még ma is a régi úgynevezett *tagozatos tankönyvekből*, és elég elterjedt újabban a DAS DEUTSCHMOBIL c. sorozat. Úgy gondolom, hogy az ezekből előrehozott anyag segíti az említett könyvekkel való későbbi munkát, illetve később több idő juthat az ezekben a tankönyvekben lévő új anyag gyakorlására, elmélyítésére.